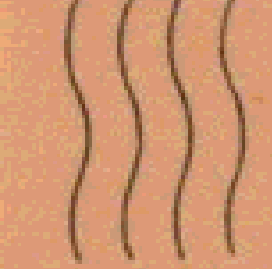

ΕΝΤΥΠΟ
ΚΑΕΙΣΤ
ΑΡ. ΑΣΕΠ
008 00
Κ.Δ.Α.

ΕΛΛΑΣ

ΕΘΝΕΡΓΙΣΤΕΣ
Κ.Δ.Α.
ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗ
ΜΕΣΟΓΕΙΟΝ 2 Γ ΚΤΙΡΙΟ - 115 27 ΑΘΗΝΑ

PORT
PAVE
HELLAS

ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗ

Τόμος 36 - Τεύχος 2 - Μάϊος - Αύγουστος 1997

NOSILEFTIKI

QUARTERLY PUBLICATION OF THE
HELLENIC NATIONAL GRADUATE NURSES ASSOCIATION

Vol 36 - No 2 - May - August 1997

ISSN 1105-6843

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Άρθρο σύνταξης Δρ. Α. Παπαδαντωνάκη	67
2. Νοσηλευτικές Προσεγγίσεις στα σύγχρονα προβλήματα υγείας (Εναρκτήρια ομιλία) Ε. Δημοπούλου	69
3. Συμπεράσματα 24ου Πανελληνίου Συνεδρίου Μ. Τσοπάνογλου	72
4. Μία νέα εποχή για τη Νοσηλευτική στην Ευρώπη J. E. Asvall. Απόδοση: Ε. Λαργκατζή, Σ. Ιωακειμίδου	77
5. Αναφορά στη δομή και οργάνωση του Βρετανικού Συστήματος Υγείας Γ. Πιεράκος	88
6. Εξασφάλιση ποιότητας στη φροντίδα υγείας: Τάσεις και Προοπτικές Χρ. Πλατί, Μ. Πριάμη	99
7. Προβλήματα επικοινωνίας και διαπροσωπικών σχέσεων των σπουδαστών της Νοσηλευτικής στον κλινικό χώρο Δρ. Σ. Κοτζαμπασάκη, Θ. Στρουμπουκή	109
8. Ένα σύστημα αξιολόγησης της βαρύτητας της νόσου βασισμένο σε παρεμβάσεις φροντίδας (T.I.S.S.) Φ. Κυρίτση	119
9. Επικοινωνία των κωφών ασθενών με το προσωπικό φροντίδας υγείας Ι. Ε. Λιαρμακόπουλος, Ειρ. Ν. Γράψα	125
10. Η ηχορύπανση στο ορθοπαιδικό χειρουργείο κατά τη διάρκεια ολικής αρθροπλαστικής ισχίου και γόνατος Χ. Τσιού, Θ. Παπαπολυχρονίου, Γ. Ευθυμιάτος, Κ. Ζαχαρόπουλος, Δ. Ευθυμιάτος	131
11. Συμβουλευτική για τους μαθητές νοσηλευτικής: Πολυτέλεια ή ανάγκη; Π. Δημητρίου	138
12. Η συνεχιζόμενη εκπαίδευση στους νοσηλευτές: Υποχρεωτική ή εθελοντική; Α. Μαλλίδου	143
13. Νοσηλευτική φροντίδα της οικογένειας. Αιφνίδια ασθένεια και οικογένεια Δρ. Δ. Σαπουντζή-Κρέπια	148
14. Οδηγίες για τους συγγραφείς	155

CONTENTS

1. Editorial Dr. A. Papadantonaki	67
2. Nursing approaches to current health problems. Address to the 24th Pan-Hellenic Nursing Congress E. Dimopoulou	69
3. Conclusions of the 24th Pan-Hellenic Nursing Congress M. Tsopanoglou	72
4. A new era for Nursing in Europe J. E. Asvall. Translation: E. Largatji, S. Ioakimidou	77
5. Reference to the structure and organization of the British Health Services G. Pierakos	88
6. Quality Assurance in Health Care: Trends and Perspectives Cr. Plati, M. Priami	99
7. The communication and interpersonal relationship problems of student nurses' in the clinical area Dr. S. Kotzampasaki, T. Stroumpouki, A. Stavropoulou	109
8. Therapeutic Intervention Scoring System (T.I.S.S.) F. Kyritsi	119
9. Communication of deaf patients with health care staff I. E. Liarmakopoulos, I. N. Grapsa	125
10. Noise pollution in orthopaedic operating room during total joint-arthoplasties of hip or knee C. Tsiou, T. Papapolychroniou, G. Efthymiatis, C. Zaxaropoulos, D. Efthimiatis	131
11. Counselling for nursing students: Luxury or necessity? P. Dimitriou	138
12. Continuing education in nursing: Mandatory or optional; A. Mallidou	143
13. Family nursing: Sudden illness and family Dr. D. Sapountzi-Krepia	148
14. Instructions to authors	155

- «ΤΑ ΕΝΥΠΟΓΡΑΦΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΔΕΝ ΕΚΦΡΑΖΟΥΝ ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΑ ΚΑΙ ΤΙΣ ΑΠΟΦΕΙΣ ΤΟΥ ΕΣΔΝΕ».
- ΣΕ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΑΛΛΑΓΗΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΩΣ ΠΑΡΑΚΑΛΟΥΜΕ ΝΑ ΜΑΣ ΤΟ ΚΑΝΕΤΕ ΓΝΩΣΤΟ ΠΡΟΚΕΙΜΕΝΟΥ ΝΑ ΛΑΒΕΤΕ ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ.

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ - ΕΚΔΟΤΗΣ

Εθνικός Σύνδεσμος
Διπλωματούχων Νοσηλευτριών - Νοσηλευτών
Ελλάδος
Πύργος Αθηνών, Γ κτίριο, 2ος όροφος
Μεσογείων 2, 115 27 ΑΘΗΝΑ
Τηλ.: 77 02 861

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Ε. Αγιώτου-Δημοπούλου
Α. Καλοκαιρινού
Α. Παπαδαντωνάκη
Ε. Πατηράκη
Α. Πορτοκαλάκη
Ε. Χαρολαμπίδου

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Ασπασία Παπαδαντωνάκη
Επ. Επίκουρος Καθηγήτρια Τμήματος Νοσηλευτικής
Πανεπιστημίου Αθηνών

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ-ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΕΚΔΟΣΗΣ

ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ Α.Β.Ε.Ε.
ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 80, 114 71 ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛ. 3624.728, 3609.342, 3601.605, FAX: 3601.679

ΕΤΗΣΙΕΣ ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Νοσηλεύτριες/ές-Σπουδάστριες/ές	5.000	δρχ.
Όργανισμοί-Εταιρείες-Βιβλιοθήκες	9.000	δρχ.
Εξωτερικού	80	\$
Τιμή τεύχους	1.500	δρχ.
Τιμή τευχών 1992-1996	1.200	δρχ.
» » 1990-1991	1.000	δρχ.
Παλαιότερα τεύχη	800	δρχ.

Συμβουλευτική για τους μαθητές νοσηλευτικής: Πολυτέλεια ή ανάγκη;

Παναγιώτα Δημητρίου
Σμνηναγός Νοσηλεύτρια, MSc
251 Γενικό Νοσοκομείο Αεροπορίας

ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Συμβουλευτική για τους μαθητές νοσηλευτικής: Πολυτέλεια ή ανάγκη; Σε αυτό το άρθρο διερευνώνται οι ανάγκες των μαθητών νοσηλευτικής για συμβουλευτική και ο ρόλος των εκπαιδευτών νοσηλευτικής ως σύμβουλοι νοσηλευτικής. Από τη διαθέσιμη βιβλιογραφία προκύπτει ότι οι μαθητές νοσηλευτικής εκτίθενται σε στρεσογόνες καταστάσεις και βιώνουν stress κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσής τους. Το stress είναι δυνατόν να μειωθεί με την υποστήριξη και βοήθεια της διαδικασίας της συμβουλευτικής. Ο ρόλος των εκπαιδευτών νοσηλευτικής ως σύμβουλοι είναι ουσιώδης για τους μαθητές νοσηλευτικής και απαιτείται να έχουν οι εκπαιδευτές τα προσόντα, τα προσωπικά χαρακτηριστικά και την εκπαίδευση συμβουλευτικής ώστε να βοηθούνται οι μαθητές που αντιμετωπίζουν δυσκολίες κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσής τους. **Νοσηλευτική 2: 138-142, 1997**

Συμβουλευτική για τους μαθητές νοσηλευτικής: Πολυτέλεια ή ανάγκη;

Ο όρος «συμβουλευτική» χρησιμοποιείται για να περιγράψει μια δυναμική, κυκλική διαδικασία μεταξύ δύο ή περισσότερων ανθρώπων του συμβουλευόντα και του συμβουλευόμενου¹. Κατά την Quinn συμβουλευτική είναι μια σχέση βοήθειας με την οποία βοηθείται ο συμβουλευόμενος να βρεί την δική του κατεύθυνση². Ο Burnard συμπληρώνει ότι συμβουλευτική είναι μια ανάμειξη προσωπικότητας, πρακτικών κανόνων και διαπροσωπικών σχέσεων που συνθέτουν μια συγκεκριμένη πλευρά των επιστημών υγείας³.

Οι επιστήμονες υγείας αντιμετωπίζουν δύσκολες καταστάσεις καθώς εμπλέκονται με το

θάνατο, τις αλλαγές της φυσικής κατάστασης των ανθρώπων. Η νοσηλευτική επιστήμη έχει άμεση σχέση με αυτές τις καταστάσεις και γι' αυτό στη βιβλιογραφία περιγράφεται ως στρεσογόνος (stressful) επιστήμη. Οι νοσηλευτές και οι μαθητές νοσηλευτικής έρχονται καθημερινά σε άμεση επαφή με τη νόσο, τον πόνο, την λύπη, την ταλαιπωρία, το θάνατο. Σε αυτό το άρθρο θα γίνει μια ανασκόπηση των αναγκών για συμβουλευτική των μαθητών νοσηλευτικής και του ρόλου των εκπαιδευτών τους ως σύμβουλοι νοσηλευτικής.

Ανάγκες των μαθητών νοσηλευτικής για συμβουλευτική

Οι μαθητές νοσηλευτικής ευρίσκονται πολύ

συχνά σε καταστάσεις που τους προκαλούν stress. Καλούνται να εργάζονται κάτω από πραγματικές συνθήκες και με πραγματικούς ασθενείς, με άλλα λόγια στον «πραγματικό κόσμο» όπως έτσι περιγράφεται ο χώρος του νοσοκομείου, σε αντίθεση με το χώρο των εργαστηρίων νοσηλευτικής εξάσκησης. Αναμένεται και απαιτείται να επιδείξουν υπευθυνότητα στην εργασία τους μια και έχουν να κάνουν με ανθρώπινο υλικό. Πολλές μελέτες έχουν αντικείμενο τους το stress που βιώνουν οι μαθητές νοσηλευτικής κατά τη διάρκεια της πρακτικής εκπαίδευσης τους και μια ανασκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας έδειξε ότι οι κυριότεροι παράγοντες που προκαλούν stress στους μαθητές στην κλινική πράξη είναι: πρώτη κλινική εμπειρία, φροντίδα ασθενών γενικώς, φροντίδα ασθενών που καταλήγουν. Αυτοί και άλλοι παράγοντες φαίνονται στον Πίνακα 1.

Η Baines στην έρευνα της εξέτασε τις καταστάσεις που προκαλούσαν stress σε 57 σπουδαστές νοσηλευτικής κατά τη διάρκεια της τριετούς εκπαίδευσης τους. Οι καταστάσεις που προκαλούσαν περισσότερο stress σύμφωνα με τις απόψεις των μαθητών ήταν: φροντίδα των ηλικιωμένων ασθενών, η νοσηλευτική φροντίδα των βαρέως πασχόντων ασθενών, αίσθηση ανεπάρκειας γνώσεων, μη διευκρίνιση των καθηκόντων των μαθητών¹⁶.

Παρόμοια η Jones εξετάζοντας τις απόψεις 50 μαθητών νοσηλευτικής κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι μαθητές βίωναν stress γιατί δεν αισθάνονταν έτοιμοι να εκτελέσουν συγκεκριμένες νοσηλευτικές πράξεις λόγω των διαφορών που διαπίστωναν μεταξύ των όσων είχαν διδαχθεί στην αίθουσα και εκείνων που αντιμετώπιζαν στην κλινική πράξη¹⁹. (Το γνωστό σε όλους «χάσμα» μεταξύ θεωρίας και πράξης -theory-practice gap).

Εκτός όμως των προαναφερθέντων καταστάσεων που αφορούν την κλινική εκπαίδευση των μαθητών νοσηλευτικής και οι οποίες τους οδηγούν σε stress, υπάρχουν και άλλες καταστάσεις που εντείνουν το stress τους. Η κυριότερη είναι οι εργασίες και οι εξετάσεις που έχουν κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσης τους. Στην έρευνα της Jones οι μαθητές αναφέρουν ότι το stress των μαθημάτων και τα αποτελέσματα των εξετάσεων είχαν επίδραση στην απόδοσή τους στην κλινική νοσηλευτική πράξη.

Είναι αξιοσημείωτο το ότι στις μελέτες που αναγράφονται στον Πίνακα 1., υπήρχαν και μαθητές νοσηλευτικής οι οποίοι δε βίωναν stress. Πιστεύεται ότι η εμπειρία του stress των μαθητών είναι αποτέλεσμα της «μετάβασης» από το ρόλο του μαθητή στο ρόλο του νοσηλευτή. Το γιατί άλλοι μαθητές βιώνουν stress και άλλοι όχι, δεν είναι ο στόχος αυτού του άρθρου. Εκείνο το

Πίνακας 1

Παράγοντες του κλινικού περιβάλλοντος που προκαλούν stress στους μαθητές νοσηλευτικής

Επαφή με τους ασθενείς	4,5,6,7,12
Φροντίδα ετοιμοθανάτων ασθενών	8,9,10,11,17,18
Πολύς φόρτος εργασίας	8,12,17,18
Νοσηλευτικές πράξεις	6,14,16,18
Πρώτη κλινική εμπειρία	4,6,15,16
Ελλιπής εκτίμηση από άλλους νοσηλευτές	17,13

οποίο πρέπει να γίνει κατανοητό είναι: για τους μαθητές νοσηλευτικής οι οποίοι βιώνουν stress ποιός και πώς τους βοηθά. Η δοξασία ότι η νοσηλευτική είναι στρεσογόνος επιστήμη και οι μαθητές της εκπαιδεύονται να αντιμετωπίζουν τις απαιτήσεις της, μάλλον δεν ικανοποιεί τους μαθητές που βιώνουν stress. Η βιβλιογραφία μας πληροφορεί ότι οι μαθητές προετοιμάζονται ανεπαρκώς για να αντιμετωπίζουν τις αγωνίες της νοσηλευτικής πράξης. Η συμβουλευτική αποτελεί ένα τρόπο βοήθειας και ψυχολογικής υποστήριξης αφού είναι η διαδικασία επικοινωνίας μεταξύ δύο ατόμων με σκοπό την υποστήριξη του συμβουλευόμενου από τον συμβουλεύοντα³. Αποτελεί μια συναισθηματική υποστήριξη για τους μαθητές νοσηλευτικής και έτσι αφενός μεν ελαχιστοποιούνται οι πιθανές τραυματικές εμπειρίες κατά τη νοσηλευτική πράξη, αφετέρου δε οι μαθητές είναι πιο αποτελεσματικοί στην επαφή τους με τους ασθενείς²⁰.

Ποιός όμως παρέχει αυτή τη βοήθεια και συναισθηματική υποστήριξη στους μαθητές νοσηλευτικής; Είναι οι εκπαιδευτές των νοσηλευτικών σχολών ή άλλος επιστήμονας εξειδικευμένος στα θέματα της συμβουλευτικής; Αυτό το ερώτημα έχει απασχολήσει ιδιαίτερα όσους ασχολούνται με το σχεδιασμό των εκπαιδευτικών προγραμμάτων των νοσηλευτικών σχολών και ο συνδιασμός των δύο ρόλων φαίνεται να αποτελεί την ιδανική λύση. Να δούμε λοιπόν πως αντιλαμβάνονται οι εκπαιδευτές και οι μαθητές νοσηλευτικής αυτό το συνδυασμό ρόλων (nurse teachers/nurse counselors).

Ο συμβουλευτικός ρόλος των εκπαιδευτών νοσηλευτικής

Ο ρόλος των εκπαιδευτών νοσηλευτικής έχει αποτελέσει αντικείμενο πολλών ερευνών, αλλά για το ρόλο τους ως σύμβουλοι των μαθητών λίγες έρευνες έχουν πραγματοποιηθεί έως σήμερα.

Με τα πρώτα άτομα που οι μαθητές έρχονται σε επαφή από την πρώτη ημέρα εισαγωγής στη νοσηλευτική σχολή είναι οι εκπαιδευτές

τους. Είναι οι άνθρωποι που τους «εισαγάγουν» στην έννοια της νοσηλευτικής επιστήμης και γι' αυτό και οι μαθητές τους εμπιστεύονται τα νοσηλευτικά προβλήματα που πιθανόν αντιμετωπίζουν κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσής τους. Οι μαθητές βλέπουν τους εκπαιδευτές τους ως δασκάλους των, ως πρότυπα για τη νοσηλευτική καριέρα τους, ως φίλους, ως γονείς και ως συμβούλους για τα τυχόν προβλήματα που τους απασχολούν. Το ερώτημα που προκύπτει είναι πόσο άνετα νοιώθουν οι μαθητές να πλησιάσουν και να συζητήσουν ένα πρόβλημα τους με τον εκπαιδευτή τους όταν γνωρίζουν ότι πιθανόν να μην υπάρξει αντικειμενική κρίση στην αξιολόγησή τους, αλλά άμεσος επηρεασμός. Οι σχετικές έρευνες καταδεικνύουν ότι οι μαθητές δηλώνουν την ανάγκη για συμβουλευτική υποστήριξη και θεωρούν τους εκπαιδευτές τους ως τα πλέον κατάλληλα πρόσωπα^{21,22,23}. Από την πλευρά όμως των εκπαιδευτών επικρατεί η αντίθετη άποψη. Οι εκπαιδευτές των νοσηλευτικών σχολών πιστεύουν στην πλειοψηφία τους ότι δεν ασκούν συμβουλευτική στους μαθητές τους αφενός μεν διότι ο ρόλος τους είναι να προσφέρουν γνώσεις στους μαθητές τους και όχι η ψυχολογική τους υποστήριξη - έργο των ασχολουμένων με την ψυχική υγεία-, αφετέρου δε διότι δεν έχουν τα απαραίτητα για συμβουλευτική προσόντα, γνώσεις και χρόνο. Ενδεικτικά αναφέρονται δύο μελέτες. Στην έρευνα των Gallego et al οι εμπλεκόμενοι εκπαιδευτές κατανάλωναν 30 λεπτά με 4 ώρες εβδομαδιαίως για συμβουλευτική των μαθητών τους²⁴. Σε παρόμοια έρευνα η Nolan διαπίστωσε ότι από τους 200 εκπαιδευτές μόνον οι 30 θεωρούσαν ότι η συμβουλευτική των μαθητών ήταν στα καθήκοντα τους και κατανάλωναν 3 ώρες εβδομαδιαίως συμβουλεύοντας τους μαθητές τους²⁵.

Σε ότι αφορά τα προσόντα του του συμβούλου ο Burnard αναφέρει ότι τα προσόντα ενός συμβούλου είναι:

- **προσεκτική ακοή**
- **σωστή πληροφόρηση του συμβουλευόμενου**
- **δημιουργία υποθέσεων**
- **σχεδιασμός επίλυσης προβλημάτων**
- **παρότρυνση και υποστήριξη.**

Τα χαρακτηριστικά προσωπικότητας του συμβούλου είναι:

- **Συμπάθεια:** η καλοπροαίρετη διάθεση αποδοχής της άποψης του συμβουλευόμενου.
- **Ζεστασιά:** το εσωτερικό ενδιαφέρον προς το συμβουλευόμενο.
- **Αδέκαστη κρίση καταστάσεων.**
- **Σταθερότητα στις απόψεις.**
- **Αίσθηση χιούμορ,** χωρίς να προσβάλλεται ο συμβουλευόμενος.
- **Ταπεινοφροσύνη:** η έλλειψη της υπερβολής και του τραγικού στοιχείου στην εκτίμηση των καταστάσεων³.

Επιπλέον των ανωτέρω προσωπικών χαρακτηριστικών του εκπαιδευτή συμβούλου σε έρευνα του 1991 οι μαθητές εντοπίζουν και άλλα χαρακτηριστικά στοιχεία όπως: ειλικρίνεια, εμπιστοσύνη, διασφάλιση του απορρήτου και αίσθηση φροντίδας²⁶. Το Αγγλικό Εθνικό Συμβούλιο Νοσηλευτικής (ENB, 1987) θεωρεί απαραίτητο στοιχείο της συμβουλευτικής τη διασφάλιση του απορρήτου και την έλλειψη κριτικής συμπεριφοράς από το συμβουλευόμενα εκπαιδευτή²⁷.

Η συνεκτίμηση των παραπάνω στοιχείων οδηγεί στο συμπέρασμα ότι είναι αναγκαία η εξοικείωση των εκπαιδευτών νοσηλευτικής με το ρόλο του συμβούλου επικοινωνίας, η οποία επιτυγχάνεται με κατάλληλη εκπαίδευση. Στο άρθρο της με τίτλο «ένας ώμος να στηριχθούμε», η O'Rourke περιγράφει το ρόλο της ως εκπαιδύτρια/σύμβουλος νοσηλευτικής στο Queen Elizabeth School of Nursing στο Birmingham^{2,8}. Τα δύο τρίτα (2/3) του χρόνου απασχόλησης της διεισθύνονται στην διδασκαλία των μαθητών νοσηλευτικής και το ένα τρίτο (1/3) στη συμβουλευτική των μαθητών. Το αποτέλεσμα της εφαρμογής αυτού του μοντέλου εκπαίδευσης ήταν θετικό για τους μαθητές καθόσον αισθάνονταν ότι υπήρχε πάντα κάποιος ο οποίος ενδιαφερόταν για εκείνους. Φαίνεται λοιπόν πως αυτός ο τρόπος εκπαίδευσης είναι ο ιδεώδης για τους μαθητές οι οποίοι αντιμετωπίζουν δυσκολίες κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσης τους και απαιτείται να εξετασθεί η δυνατότητα εφαρμογής του στη χώρα μας. Τέλος θεωρώ ότι και στην Ελλάδα είναι σημαντικό για τους μαθητές νοσηλευτικής

να γνωρίζουν ότι υπάρχει κάποιος ο οποίος ενδιαφέρεται για τα προβλήματα τους και ο οποίος γνωρίζει τον τρόπο να τους βοηθήσει, ρόλος ο οποίος ανήκει στον εκπαιδευτή/σύμβουλο νοσηλευτικής.

P. DIMITRIOU Counselling for nurse students: Luxury or necessity? In this paper the nurse students' needs for counselling are explored and the role of the nurse teachers is discussed.

There is evidence from the literature that nurse students are exposed to stressful situations and experience stress during their training. Stress can be released by the support and help offered in the counselling process. The role of the nurse teachers as counsellors is essential for their students and requires nurse teachers to have the personal qualities, skills, and training in order to help the students who face difficulties during their training. **Nosileftiki 2: 138-142, 1997.**

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Tschudin, V. Counselling Skills for Nurses 1991. 3rd ed., Bailliere Tindall, London.
2. Quinn, F.M. The Principles and Practice of Nurses Education 1995. 3rd ed., Chapman & Hall, London.
3. Burnard, P. Counselling: a guide to practice in nursing 1992. Butterworth-Heinemann Ltd, London.
4. Beck, C.T. Nursing student's initial clinical experience: a phenomenological study. International Journal of Nursing Studies, 1993, 30, 6, 489-497.
5. Wong, S. Nurse-teacher behaviours in the clinical field: apparent effect on nursing students' learning. Journal of Advanced Nursing 1978, 3, 369-372.
6. Kleehammer, K., Hart, A.L., Fogel, J. Nursing students' perceptions of anxiety-producing situations in the clinical setting. Journal of Nursing Education 1990 Apr., 29, 4, 183-187.

7. Lindop, E. Individual stress and its relationship to termination of nurse training. *Nurse Education Today* 1989, 9, 171-179.
8. Parkes, K.R. Occupational stress among student nurses. *Nursing Times* 1980, Occasional Papers, 76, 25, 113-116.
9. McKay, S. A review of student stress in nursing education programmes. *Nursing Forum* 1978, XVII, 4, 376-393.
10. Scullion, P. Stress and the student nurse in accident and emergency nursing. *British Journal of Nursing* 1992, 2, 1, 27-30.
11. Simmonds, J. Stress levels in nurse education. *Senior Nurse* 1992, May/June, 12, 3, 16-
12. Panaga, K.D. Stresses and threats reported by baccalaureate students in relation to an initial clinical experience. *Journal of Nursing Education* 1988, Nov., 27, 9, 418-424.
13. Brunt, C. Stress and the student nurse in A & E: Assessing anxiety levels. *Nursing Times* 1984, Feb., 22, 37-38.
14. Lewis, L., Gadd, H.F., O'Connor, K. Relationship of anxiety level and recall of information to the interval between orientation and first patient care day. *Journal of Nursing Education* 1987, Mar., 26, 3, 94-98.
15. Sellek, K.T. Satisfying and anxiety - creating incidents for nursing students. *Nursing Times* 1982, Dec. 1, 78, 35, 137-140.
16. Baines, P.J. Stress in student nurses. Unpublished MSc thesis 1991, University of Cardiff, Cardiff.
17. Birch, J. The anxious learners. *Nursing Mirror* 1979, Febr. 8, 17-22.
18. Lindop, E. Individual stress among nurses in training: why some leave while others stay. *Nurse Education Today* 1991, 11, 110-120.
19. Jones, D. The need for a comprehensive counselling service for nursing students. *Journal of Advanced Nursing* 1978, 3, 359-368.
20. Constant, R.D. Nurse teachers' and students' perceptions of the value of counselling in the general nursing curriculum. Unpublished MSc thesis 1991, University of Wales College of Medicine, Cardiff.
21. Clarke, M. Stress and coping. *Journal of Advanced Nursing* 1984, 9, 3-13.
22. Clifford, C. The role of the nurse teacher. *Nurse Education Today* 1992, 12, 340-349.
23. Mogan, J. & Knox, J.E. Characteristics of «best» and «worst» clinical teachers as perceived by university nursing faculty and students. *Journal of Advanced Nursing* 1987, 12, 331-337.
24. Goorapah, V. Tutors' and students' perceptions of the personal tutor's role/relationship in general nursing. Unpublished MSc thesis 1991, University of Wales College of Medicine, Cardiff.
25. Gallego, A.P., Docking, S.P., Goodey, B., Hide, S.E., Lovett, P., Beattie, A. The working life of the nurse teacher. *Nursing Times* 1980, Aug. 7, 1409-1411.
26. Nolan, R.J. Nurse teachers at work: an analysis of function. Unpublished PhD thesis 1987, University of Cardiff, Cardiff.
27. ENB. Managing Time in Nursing Education. Section 2, English National Board for Nursing, Midwifery and Health Visiting 1987, London.
28. O'Rourke, M.A. shoulder to learn on. *Nursing Times* 1988, Jul. 6, 84, 27, 48-49.